

થરાદમાં આઝાદીનો ઉજાસ પ્રગટાવનાર શ્રી મનજીભાઈ પટેલ

"પ્રજાનું કલ્યાણ એજ મારું લક્ષ્ય"

❖ પ્રસ્તાવના :

બનાસકાંઠા જિલ્લામાં સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિના સમયે અંતરિયાળ છેવાડાના થરાદ-વાવમાં આઝાદીનો ઉજાસ પહોંચાડવામાં પુનમચંદ પરીખ, મોહનલાલ પરીખ, હીરાલાલ પરીખ, વાઘાભાઈ કે. પટેલ, સવાભાઈ લગધીરભાઈ પટેલ, રણછોડભાઈ રાયમલભાઈ, અમરતભાઈ દેસાઈ, ભાણાભાઈ, મનજીભાઈ વિરમભાઈ પટેલ(મલુપુર), કાનાભાઈ ચૌધરી, તેજાભાઈ ભાણાભાઈ પટેલ, ભીખાભાઈ પટેલ, જગતાભાઈ પટેલ વગેરે સ્થાનિક આગેવાનોનો ફાળો અગત્યનો હતો. ભારત દેશ ૧૫/૦૮/૧૯૪૭ ના રોજ આઝાદ થયો હોવા છતાં થરાદ-વાવ પ્રદેશમાં સાચી લોકશાહી ઈ.સ. ૧૯૫૨-૫૩માં આવી હતી. આ અંતરિયાળ પ્રદેશના લોકોને આઝાદી વિશે સમજાવવા માટે સ્થાનિક આગેવાનોએ ખૂબ પ્રયત્નો કર્યા હતા.

❖ પ્રારંભિક જીવન :

થરાદ તાલુકાના મલુપુર ગામમાં શ્રી વિરમભાઈ પટેલ (સિલાંણા) અને માતા હિરાંબાને ત્યાં મનજીભાઈનો જન્મ ઈ.સ. ૧૯૨૨માં થયો હતો. મનજીભાઈએ બાળપણમાં માતા-પિતા, દાદા પાસેથી શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા, મહાભારત, રામાયણ, ભજનો વગેરેનું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. મનજીભાઈએ પ્રાથમિક શિક્ષણ મલુપુર ગામમાં મંદિરના પુજારી સ્વામીજી પાસેથી મેળવ્યું હતું. જેમાં તેઓ લખતા-વાંચતા શીખ્યા હતા. આ ઉપરાંત, તેમણે ગાંધી આશ્રમમાંથી કાયદાનું શિક્ષણ મેળવ્યું હતું. તેમનાં લગ્ન નાગલા ગામના કુંવરીબેન (કોરીબેન) સાથે થયાં હતાં. તેમને સંતાનમાં ત્રણ દિકરા ૧.વનાભાઈ, ૨. રાસેંગભાઈ, ૩. લગધીરભાઈ હતા. તેમણે શિખેલા કાયદાઓ દ્વારા લોકોમાં જાગૃતિ ફેલાવવાનું અગત્યનું કાર્ય કર્યું હતું. તેમણે આજીવન ગીતાપાઠ કર્યા હતા. ગીતાપાઠના પરિણામ સ્વરૂપે તેઓ ભલભલા વ્યક્તિઓને સત્ય હકીકત કહી દેતા હતા. તેમણે સાચું બોલવામાં ક્યારેય પાછી પાની કરી નહોતી. તેમના આખાબોલા અને સત્ય બોલવાના સ્વભાવને કારણે અનેક ભ્રષ્ટાચારી લોકોનો વિરોધ કરતા હતા. તેમની યુવાન વયે ભારત દેશમાં આઝાદીની ચળવળો ચાલતી હતી, ત્યારે તેઓ ભારતની સ્વતંત્રતાની વાતો સાંભળવાનો શોખ ધરાવતા હતા. આ શોખે તેમને સ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્તિ પછી આગેવાન બનવાની પ્રેરણા પૂરી પાડી.

❖ ગાંધીયુગની ચળવળમાં ભૂમિકા:

બનાસકાંઠા જિલ્લામાં આઝાદીની ચળવળમાં સૌથી વધુ થરાદના સેનાનીઓએ ભાગ ભજવ્યો હતો. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણને મહત્વ આપવા માટે ઈ.સ.૧૯૨૦-૨૧માં અસહકારના આંદોલન વખતે વિદેશી શિક્ષણનો બહિષ્કાર કરવા તથા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનો પ્રચાર કરવા માટે ઈ.સ.૧૯૧૩માં શેઠ પરિવારના ગલબીબાઈએ “ગલબીબાઈ એંગ્લો વર્નાક્યુલર સ્કૂલ”ની સ્થાપના કરી હતી. (હાલ:- જનતા હાઈસ્કૂલના નામે ઓળખાય છે.) તથા ઈ.સ.૧૯૨૧માં મેમણ હાજી ઉસમાન અબદલે પોતાના ખર્ચે લાયબ્રેરીનું મકાન બનાવીને સાર્વજનિક ઉપયોગ માટે થરાદ દરબારશ્રી ભીમસિંહ વાઘેલાને અર્પણ કર્યું હતું. ઈ.સ.૧૯૨૧માં ગાંધીયુગના દરેક ન્યુઝ પેપર, સામયિકો લાયબ્રેરીમાં આવતા હતા. મનજીભાઈ પટેલ તેમના સાથીઓની સાથે મળીને ગાંધીયુગના આંદોલનથી માહિતગાર થઈને થરાદ, વાવ, સુઈગામ, લાખણી મુકામે અંગ્રેજો સામે લડત માટે ભાવી યોજનાઓ ઘડતા હતા. આજે પણ આ દોલતસિંહજી લાયબ્રેરી થરાદમાં મોજુદ છે.

તેમણે સાથી મિત્રોની સાથે રહીને પદયાત્રા કાઢીને લોકોને જાગૃત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. સ્વતંત્રતા સંગ્રામ વખતે કાલિદાસ ભોજક, અકબરભાઈ ચાવડા, જોહરાબેન ચાવડા બનાસકાંઠાના ગામેગામ ખુંદતા ખેડૂતોને આંદોલનમાં તથા રાષ્ટ્રીય ચળવળમાં ભાગ લેવા માટે યુવાનો અને સ્વયંસેવકોની સાથે મળીને સભાઓ ભરતા હતા, ત્યારે તેઓએ થરાદની મુલાકાત લીધી ત્યારે પુનમચંદ પરીખ, મનજીભાઈ પટેલ, ભીખાભાઈ પટેલ, જગતાભાઈ પટેલ, હીરાલાલ પરીખ, હકુમતસિંહ હરગોવિંદસિંહ વગેરેના પ્રયત્નોથી થરાદ સ્ટેટના દરબાર વાઘેલા ભીમસિંહજીને અંગ્રેજોને ભારતમાંથી હાંકી કાઢવા માટે ગાંધીમાર્ગે આંદોલન ચલાવવા માટે સમજાવ્યા. વાઘેલા ભીમસિંહજી સહમત થયા અને આર્થિક મદદ તથા સમાજ સેવાની પ્રવૃત્તિમાં રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનો પ્રચાર કરવાની પ્રવૃત્તિમાં જોડાવા તૈયાર થયા. ઈ.સ. ૧૯૪૨માં “હિન્દ છોડો” આંદોલન વખતે સ્વયં સેવકોને રહેવા ખાવા-પીવા માટે સગવડતા કરી આપવાનું વચન આપ્યું. આઝાદી મળતાં સરદાર પટેલે જ્યારે અખંડ ભારતના નિર્માણ માટે હાકલ કરી ત્યારે ૧૦મી જૂન ૧૯૪૮ના રોજ રાજ્ય શાસનનો ત્યાગ કરી ભારતની લોકશાહી સરકારને થરાદ સોંપી દીધું. થરાદ સ્ટેટના રાજવી ભીમસિંહજીએ અંગ્રેજોને એક રાતીપાઈ પણ આપી નહોતી. અંગ્રેજોએ થરાદ પ્રદેશ મેળવવા માટે અનેક પ્રયાસો કર્યા હતા, પરંતુ ભીમસિંહજીની કાબેલિયતની સામે નિષ્ફળ પુરવાર થયા હતા.

આઝાદી પછી રવિશંકર મહારાજનું એક અધિવેશન થરાદ તાલુકાના મલુપુર ગામે મળ્યું હતું. આ અધિવેશન ૧૫ દિવસ સુધી ચાલ્યું હતું. તેના આયોજનની તમામ જવાબદારીઓ શ્રી મનજીભાઈ પટેલે સંપૂર્ણપણે સ્વીકારીને તેમની કાબેલિયતનાં દર્શન કરાવ્યાં હતાં. આ અધિવેશન દરમ્યાન ભાગ લેનારા સ્વયંસેવકોની ખાવા-પીવા-રહેવાની તમામ વ્યવસ્થા તેમના ઘરે કરી હતી. આ અધિવેશનમાં વિનોબા ભાવેના ભૂદાન-ચળવળને સેનાનીઓએ ઉપાડી લીધું હતું. આ સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓમાં મલુપુર ગામના મનજીભાઈ પટેલ એક અદના સેનાની હતા. મલુપુર ગામમાં તળાવની પાળે રવિશંકર મહારાજ અને રાષ્ટ્રીય કક્ષાના સ્વાતંત્ર્ય

સેનાનીઓએ સભાઓ સંબોધી હતી. આ અધિવેશનની તમામ તૈયારીઓ મનજીભાઈએ કરી હતી. આ અધિવેશન પછી તેમણે સાથી મિત્રો સાથે જનચેતના પ્રગટાવવા માટે પદયાત્રા કરીને ગામેગામ ફર્યા હતા. સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં જગતાભાઈ પટેલ, ભીખાભાઈ પટેલ, પુનમચંદ પરીખ, મોહનલાલ પરીખ, હીરાલાલ પરીખ, મનજીભાઈ વિરમભાઈ પટેલ, લક્ષ્મણભાઈ ભાવાભાઈ પટેલ, ઉશમાનભાઈ રામાભાઈ ધાંચી વગેરેએ સાથે મળી છેવાડાના માનવીને સ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્તિના ફળ ચખાડવાનું સરાહનીય કાર્ય કર્યું હતું. આ ઉપરાંત, આઝાદી ટાણે મોતીયાંવાળો રાજા (સ્થાનિક આગેવાન) કર વસૂલાત માટે આવતાં તેમણે કર આપવાનો ધરાર ઈન્કાર કર્યો હતો. તેમણે મલુપુર ગામ અને થરાદ પંથકમાંથી કર વસૂલ કરવા દીધો નહોતો.

❖ સ્થાનિક સ્વરાજ્યના જાગૃત સેનાની :-

વાવ-થરાદ વિસ્તારના ઉત્થાન માટે આજીવન પુરુષાર્થ કરનાર મનજીભાઈ પટેલે સાદગીપૂર્ણ જીવન જીવીને અને ગાંધી ચળવળના રંગે રંગાઈને લોકોને જાગૃત કરવાનું અનોખું કાર્ય કર્યું હતું. તેમણે સાદગી, ખાદી સેવા અને ગાંધી વિચારને મૂર્તિમંત કરી થરાદ વિસ્તારના ઉત્થાન માટે પ્રસંશનીય કાર્ય કર્યું હતું. તેમણે જીંદગીભર ખાદીનાં વસ્ત્રો, ગાંધીટોપી અને ભારતીય સંસ્કૃતિમાં પવિત્ર મનાતી રૂદ્રાક્ષની માળાને આજીવન ગળામાં ધારણ કરી હતી. તેમણે અન્યાયની સામે અવાજ ઉઠાવ્યો હતો.

“મનજીબાપુ એટલે વાવ-થરાદના એક આખાબોલા માનવી.”

મનજીભાઈએ નેતા બનવા કરતાં એક સેવક બનવાનું નક્કી કર્યું હતું. તેમણે મલુપુર સેવા સહકારી મંડળીના ચેરમેન અને થરાદ તાલુકા ખરીદ વેચાણ સંઘમાં સદસ્ય તરીકે સેવા આપેલ છે. રવિશંકર મહારાજે મલુપુર ગામમાં ૧૫ દિવસ રહીને લોકોને જાગૃત કરવાનું અગત્યનું કાર્ય કર્યું હતું. આ અધિવેશનની તમામ તૈયારીઓ મનજીભાઈ પટેલે કરી હતી. રવિશંકર મહારાજની જમવાની વ્યવસ્થા તેમજ રાત્રીરોકાણ મનજીભાઈને ત્યાં કરવામાં આવ્યું હતું. આ ઉપરાંત, રવિશંકર મહારાજ અને સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓની સાથે ત્રણ માસ સુધી સમગ્ર ભારત ભ્રમણ કર્યું હતું.

❖ કુરિવાજો બંધ કરાવવાના પ્રયત્નો કર્યા :

તેઓ આજીવન કુરિવાજોની સામે ઝઝુમ્યા હતા. તેમણે લોકોને કુરિવાજોમાંથી બહાર લાવવા અગત્યના પ્રયત્નો કર્યા હતા. તેમણે વ્યસનમુક્તિ અભિયાન ચલાવ્યું હતું. તેઓ તમાકુ અને બીડીઓનો નાશ કરતા હતા. આ ઉપરાંત, તેમણે લાંચરૂઝતનો વિરોધ અને બાળલગ્નો અટકાવ્યા હતા. આમ, મનજીભાઈએ વ્યસન મુક્તિ, કુરિવાજો બંધ કરવા, ધાર્મિક પ્રચાર -પ્રસાર, અસ્પૃશ્યતા, આધુનિક ખેતી, પશુપાલન, શિક્ષણ ઉપર ભાર મુક્યો હતો. તેઓએ અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટે અભિયાન ચલાવ્યું હતું. તેમને લોકોમાં પડેલા ખોટા વિચારોને ડામવા માટે સામાજિક સમરસતા અને અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટેના પ્રયાસો હાથ ધર્યા હતા.

❖ ઉપસંહાર :

સાદગીપૂર્ણ જીવન જીવીને તેનાં સદ્કાર્યોનો સુરજ ચમકાવનાર અનેક મહાનુભાવોમાં શ્રી મનજીભાઈ પટેલની ગણના કરી શકાય. બનાસકાંઠા જિલ્લાના પ્રમુખસમાજ સેવકોમાં થરાદ તાલુકાના મહાનુભાવ શ્રી મનજીભાઈ પટેલનું પ્રથમ હરોળમાં નામ છે. આ મહામાનવનું અવસાન ૭૦ વર્ષ સાદગીથી જીવીને ફાગણ સુદ ૧૧ - વિક્રમ સંવત ૨૦૪૮ (ઈ.સ.૧૯૯૨) ના રોજ થયું હતું. થરાદ-વાવની પ્રજાને જાગૃત કરીને આઝાદીનાં ફળ ચખાડનાર શ્રી મનજીભાઈ પટેલ એક વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હતા.

સંદર્ભસૂચિ

I. મનજીભાઈ પટેલના ફાર્મહાઉસમાં રૂબરૂ મુલાકાત તારીખ. ૧૫-૦૮-૨૦૧૮

૧. શ્રી અણદાભાઈ લગધીરભાઈ પટેલ (મનજીભાઈ પટેલના પૌત્ર)
૨. શ્રી કાળાભાઈ ભગવાનભાઈ પટેલ
૩. શ્રી હેમરાજભાઈ ભાવાભાઈ પટેલ
૪. શ્રી વશરાંમભાઈ રૂપાભાઈ પટેલ
૫. શ્રી રાંમાભાઈ નાંનજીભાઈ હડીયલ
૬. શ્રી મુકેશકુમાર એમ. સુથાર

II. સુથાર પ્રકાશકુમાર ગણપતભાઈ, "થરાદમાં શિક્ષણની જ્યોત પ્રગટાવનાર લોકકર્મી શ્રી જગતાભાઈ પટેલ - શાસ્ત્રીજી", રિસર્ચ ગુરૂ ઈ-જર્નલ, ISSN : ૨૩૪૯-૨૬૬X, Volume : ૧૧, Issue :- ૪, માર્ચ ૨૦૧૮.

સુથાર પ્રકાશકુમાર ગણપતભાઈ

અનુસ્નાતક ઈતિહાસ

ભડોદર